

РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ: ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

INTERNAL CONTROL: ECONOMIC ESSENCE AND PLACE IN THE MANAGEMENT SYSTEM

У статті досліджено економічну сутність поняття «контроль», його місце в системі управління підприємством. Досліджено контроль як функцію управління за видами діяльності. Досліджено елементи системи управління, на які впливає внутрішній контроль. Проаналізовано види внутрішнього контролю та їх застосування залежно від зовнішніх і внутрішніх ознак. Сформовано авторське визначення поняття «внутрішній контроль підприємства». Проаналізовано причини відхилень між економічним аналізом та внутрішнім контролем. Досліджено мету використання внутрішнього контролю на підприємстві. Сформовано завдання внутрішнього контролю. Досліджено недоліки роботи служб внутрішнього контролю. Виявлено проблеми нечіткого розмежування контрольних функцій. Досліджено функції внутрішнього контролю. Проаналізовано фактори, що визначають організацію внутрішнього контролю. Досліджено цілі створення системи внутрішнього контролю. Досліджено наслідки неякісного використання внутрішнього контролю.

Ключові слова: контроль, внутрішній контроль, система, механізм, процес, середовище, система заходів, види контролю, форми контролю, джерела інформації, управління, забезпечення, система внутрішнього контролю, функції внутрішнього контролю, фактори.

В статье исследована экономическая сущность понятия «контроль», его место в

системе управления предприятием. Исследован контроль как функция управления по видам деятельности. Исследованы элементы системы управления, на которые влияет внутренний контроль. Проанализированы виды внутреннего контроля и их применение в зависимости от внешних и внутренних признаков. Сформировано авторское определение понятия «внутренний контроль предприятия». Проанализированы причины отклонений между экономическим анализом и внутренним контролем. Исследована цель использования внутреннего контроля на предприятии. Сформированы задания внутреннего контроля. Исследованы недостатки работы служб внутреннего контроля. Выявлены проблемы нечеткого разделения контрольных функций. Исследованы функции внутреннего контроля. Проанализированы факторы, определяющие организацию внутреннего контроля. Исследованы цели создания системы внутреннего контроля. Исследованы последствия некачественного использования внутреннего контроля.

Ключевые слова: контроль, внутренний контроль, система, механизм, процесс, среда, система мер, виды контроля, формы контроля, источники информации, управление, обеспечение, система внутреннего контроля, функции внутреннего контроля, факторы.

УДК 658.5

<https://doi.org/10.32843/bses.59-24>

Кудельський В.Е.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

Kudelskyi Vitalij

Leonid Yuzkov Khmelnytsky University of Management and Law

The article examines the economic essence of the concept of "control", its place in the enterprise management system. Control as a management system at the enterprise is investigated. The concept of "control" as a process of providing an enterprise management system is analyzed. The control as a function of management by types of activity is investigated; its priority advantages and value in activity of the enterprise are defined. Control is defined as a means of monitoring the object of operation. The necessity of using internal control as a process of execution of all managerial decisions is investigated. The economic meaning of the concept of "internal control" is analyzed by various scientists. Internal control is singled out in a separate link of the enterprise management system. A system of internal control measures to eliminate shortcomings in the enterprise management system has been identified. The elements of the control system that are influenced by internal control are studied. Deviations and shortcomings in forecasting, planning, accounting and analysis, which are detected by internal control, are studied. Types of internal control and their application depending on external and internal signs are analyzed. The influence of internal control on other management functions is investigated. Internal control is defined as an integral part of the process of development, adoption, implementation and adjustment of management decisions in the management of the enterprise. The author's definition of the concept of «internal control of the enterprise» is formed. The relationship between economic analysis and internal control has been studied. The reasons for deviations between economic analysis and internal control are analyzed. The main purpose of using internal control at the enterprise is investigated. The task of internal control is formed. The problems of preservation and use of economic resources of the enterprise at carrying out internal control are investigated. The shortcomings of the internal control services are investigated. Problems of fuzzy delimitation of control functions are revealed. The functions of internal control and their influence on direct and feedback between divisions of the enterprise are investigated. The factors that determine the organization of internal control at the enterprise are analyzed. The purposes of creation of system of internal control are investigated. The consequences of poor use of internal control are investigated.

Key words: control, internal control, system, mechanism, process, environment, system of measures, types of control, forms of control, sources of information, management, provision, system of internal control, functions of internal control, factors.

Постановка проблеми. Сьогодні підприємства України функціонують у складних умовах економічного, політичного та соціального середовища. Забезпечення ефективної господарської діяльності

насамперед залежить від того, наскільки підприємство раціонально використовує наявні ресурси, організовує бізнес-процеси для того, щоб з мінімальними витратами отримати найкращі результати.

Необхідність оптимізації управління господарською діяльністю підприємства відповідно до поточного та прогнозованого стану обумовлює потребу удосконалення внутрішнього контролю, який забезпечує достатній рівень адаптивності управління й виступає координуючою ланкою між усіма функціями управління. Контроль є важливим елементом управління на всіх стадіях діяльності будь-якої організації.

Поява контролю сягає прадавніх часів. Саме суспільна власність на предмети та засоби праці й колективна праця сприяли виникненню примітивного контролю в недосконалій формі за кількісними та якісними характеристиками об'єктів, адже будь-яка господарська дія здійснюється людиною, а всі дії людини підсвідомо піддаються контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Незважаючи на значні напрацювання науковців, таких як Л.В. Дікань, І.М. Панасюк, І.С. Багнюк, І.Г. Костирко, Т.А. Бутинець, М.Д. Корінько, В.Д. Загородній, Є.В. Калюга, не сформовано єдиного підходу до трактування понять «контроль» і «внутрішній контроль».

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення економічної сутності та змісту вну-

трішнього контролю, а також його місця в системі управління підприємством; формування завдання внутрішнього контролю відповідно до поставлених перед ними проблем задля забезпечення збереження майна й господарських ресурсів; розгляд організації внутрішнього контролю залежно від виконуваних функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що єдиного підходу до розуміння поняття «контроль» не сформовано (табл. 1). Його тлумачення є визначальним під час формування похідного від нього поняття «внутрішній контроль».

Термін «контроль» походить від латинського слова «контра ротулюс», від якого пізніше утворилося французьке «контроль», що означає зіставлення або протиставлення.

Слід зауважити, що поняття внутрішнього контролю кожен науковець трактує по-різному (табл. 2). Внутрішній аудит часто ототожнюють з внутрішнім контролем, адже внутрішній аудит є лише однією з форм внутрішнього контролю.

Як бачимо, під час визначення поняття внутрішнього контролю науковці акцентують увагу на різних аспектах досліджуваного терміна, тому вну-

Таблиця 1

Підходи до визначення сутності поняття «контроль»

№	Автор	Визначення
Контроль як система		
1.	Л.В. Дікань	Під контролем слід розуміти систему відносин щодо систематичного спостереження й перевірки ходу функціонування відповідного об'єкта деякого суспільного, виробничого або іншого процесу контролюючими органами, установами, уповноваженими особами задля встановлення відхилень об'єкта контролю від заданих параметрів [1, с. 56].
2.	В.В. Благой	Система спостереження й перевірки процесу функціонування і фактичного стану керованого об'єкта задля визначення обґрунтованості та ефективності ухвалених управлінських рішень і результатів їх виконання, виявлення відхилень від вимог цих рішень, усунення несприятливих ситуацій та інформування про це органів управління [2, с. 153].
Контроль як процес		
3.	І.С. Багнюк	Це процес дослідження, спостереження перевірки виробничої і невиробничої фінансової діяльності, що здійснюється відповідними суб'єктами управління, наділеними певними функціями контролю, задля виявлення відхилень від установлених параметрів цієї діяльності, усунення та попередження негативних явищ і тенденцій [3, с. 51].
4.	Х.К. Новікова	Процес, який складається з таких елементів: 1) встановлення фактичного стану (виконання); 2) встановлення виконання обов'язків; 3) порівняння виконання щодо відповідності встановленим цілям; 4) виявлення причин відповідності чи невідповідності між виконанням і прогнозом [4, с. 112].
Контроль як функція управління		
5.	І.Г. Костирко	Складова частина управління економічними об'єктами та процесами, що полягає у спостереженні за об'єктом задля перевірки відповідності об'єкта спостереження бажаному та необхідному стану, передбаченому законами, положеннями, інструкціями, іншими нормативними актами, а також програмами, планами, договорами, проектами, угодами [5, с. 221].
6.	Т.А. Бутинець	Одна із загальних функцій менеджменту, тобто спеціалізований вид управлінської діяльності [6, с. 28].
Контроль як засіб спостереження		
7.	Т.А. Бутинець, В.В. Євдокимов	Спостереження й перевірка процесу функціонування відповідного об'єкта задля усунення його відхилення від заданих параметрів [7, с. 7].
8.	М.Д. Корінько	Систематичне спостереження й перевірка процесу функціонування відповідного об'єкта задля встановлення його відхилень від заданих параметрів [8, с. 49].

Джерело: складено автором

Погляди науковців на поняття «внутрішній контроль»

№	Автор	Характеристика
1.	А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк та Г.О. Партин	Внутрішній контроль – це «здійснюваний підприємством процес перевірки виконання всіх управлінських рішень у сфері фінансової діяльності задля організації фінансової стратегії та запобігання кризовим ситуаціям, які можуть призвести до банкрутства цього підприємства» [9, с. 132].
2.	Є.В. Калюга	«Внутрішній контроль – це система спостереження за ефективністю, доцільністю та законністю здійснюваних операцій задля збереження грошових потоків та матеріальних цінностей, а також це складова частина ринкового механізму та одна з основних функцій управління підприємством» [10, с. 27].
3.	М.Д. Корінько	«Внутрішній контроль – це система заходів, визначених керівництвом підприємства та здійснюваних на підприємстві задля найбільш ефективного виконання усіма працівниками своїх обов'язків щодо забезпечення та здійснення господарських операцій» [8, с. 53].
4.	О.Б. Пишна	«Внутрішній контроль – це сукупність правил і процедур, які створюються керівництвом суб'єкта господарювання для забезпечення досягнення цілей найбільш ефективним способом; відповідності діяльності законам та нормативно-правовим актам; збереження майна та інформації; попередження зловживань і помилок; належного бухгалтерського обліку та правильності і своєчасності складання фінансової звітності» [11, с. 5].
5.	В.С. Стельмах	«Внутрішній контроль – це сукупність процедур, що забезпечують достовірність і повноту інформації, яка передається керівництву підприємства чи установи, дотримання вимог внутрішніх та зовнішніх нормативних актів під час здійснення операцій, збереження та оптимального використання ресурсів, забезпечення чіткого виконання працівниками службових обов'язків і розпоряджень органів управління» [12, с. 54].

трішній контроль є системою заходів, що виявляє недоліки в діяльності підприємства, їх аналізує та розробляє рекомендації, щоб їх уникнути.

Розглядаючи контроль як складову частину управління, маємо відзначити, що контроль – це елемент системи управління, що передбачає нагляд задля перевірки відповідності стану об'єкта, який перевіряється, нормативним значенням. Такі вимоги визначаються законами України, положеннями, інструкціями, наказами тощо, а також на макрорівні, зокрема програмами, планами, договорами, проектами.

Контроль є однією зі стадій управлінського процесу та функцією управління, тому забезпечує зворотній зв'язок між об'єктами та суб'єктами управління. Отже, контроль як функція управління координує сукупність обов'язків, прав і дій уповноважених осіб щодо перевірки дотримання прийнятих управлінських рішень та оцінювання здійснених операцій. Оскільки контроль є однією з функцій управління загалом, то внутрішній контроль можна вважати однією з важливих функцій управління підприємством зокрема.

Отже, внутрішній контроль сприяє виявленню відхилень та недоліків у прогнозуванні, плануванні, обліку, аналізі та дає можливість усунути їх чи мінімізувати їх вплив.

Сутність внутрішнього контролю в теорії та практиці налічує чимало його видів (табл. 3).

Отже, внутрішній контроль у системі управління господарською діяльністю підприємств як засіб зворотного зв'язку реалізується в напрямі коригування процесів у рамках інших функцій управління.

Результати попереднього та наступного внутрішнього контролю використовуються в процесі

планування, а результати поточного контролю – в процесі прийняття рішень.

Таблиця 3

Класифікація видів внутрішнього контролю

Кваліфікаційні ознаки	Вид контролю
Залежно від специфіки розв'язуваних задач	Адміністративний контроль
	Фінансовий контроль
	Правовий контроль
	Технологічний контроль
	Управлінський контроль
Залежно від обсягів і повноти	Повний або частковий контроль
	Комплексний або тематичний контроль
	Суцільний або вибіркового контролю
Залежно від часу здійснення контрольних дій	Попередній контроль
	Поточний контроль
	Наступний контроль
Залежно від джерел інформації	Документальний контроль
	Фактичний контроль
	Комп'ютерний контроль
За часом спрямованості контролю	Стратегічний контроль
	Тактичний контроль
	Оперативний контроль
За характером контрольних заходів	Плановий контроль
	Раптовий контроль
За періодичністю проведення	Систематичний контроль
	Періодичний контроль
	Епізодичний контроль

Джерело: розроблено автором

Таким чином, внутрішній контроль виступає невід'ємною складовою частиною процесу роз-

роблення, прийняття, реалізації та коригування управлінських рішень в управлінні підприємством, яка присутня на всіх етапах процесу формування та реалізації управлінських рішень від його початку до завершення.

За відсутності системи внутрішнього контролю, яка б надавала керівництву оперативну інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень, неможливе ефективне функціонування системи управління.

Отже, внутрішній контроль підприємства – це система елементів, організованих на основі принципів контролю таким чином, що в результаті їх взаємодії та взаємозв'язку забезпечується досягнення поставлених перед нею цілей.

Водночас контроль може реалізовуватися як функція управління лише в рамках певної системи, адже поза системою немає управління, відповідно, немає й самого контролю. За такого трактування контроль може розглядатися як самостійна система в межах управління та єдина підсистема цього управління. Контроль, як і будь-яка управлінська система, складається з елементів, які перебувають у певній взаємозалежності.

Таким чином, система внутрішнього контролю посідає вагоме місце в системі управління діяльністю підприємства шляхом виконання певних функцій та взаємодії з іншими інформаційними підсистемами. Зокрема, система внутрішнього контролю взаємодіє із системою бухгалтерського обліку, що полягає в інформаційному забезпеченні внутрішньогосподарського контролю, адже в системі бухгалтерського обліку формується інформація про фактичний стан підприємства. Система внутрішнього контролю спрямована на перевірку даних бухгалтерського обліку та виявлення відхилень фактичного стану результатів діяльності підприємства від запланованих параметрів. Однак система бухгалтерського обліку може містити недостовірні дані. Тоді здійснюється перевірка відхилення фактичного стану від даних бухгалтерського обліку. Виявлені системою внутрішнього контролю відхилення можуть відобразитися на рахунках бухгалтерського обліку.

Взаємозв'язок економічного аналізу та внутрішнього контролю полягає в обґрунтуванні причин відхилень за допомогою аналітичних процедур, які були виявлені в ході внутрішнього контролю. Застосування аналітичних процедур дає змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки та виявити напрями їх усунення в майбутньому. В такій взаємодії велике значення має система планування діяльності підприємства.

Основною метою внутрішнього контролю є забезпечення необхідною інформацією керівництва підприємства про реальний стан речей, виявлення, попередження відхилень, помилок, шахрайства та усунення їх причин.

Під час розгляду основних завдань внутрішнього контролю варто узагальнювати або деталізувати їх відповідно до поставлених перед ними проблем та забезпечення збереження майна й економічного використання господарських ресурсів (рис. 1).

Проблема неефективного управління організацією внутрішнього контролю гостро постає для багатьох підприємств через динамічність ринкової ситуації, тому потрібно вживати намічених заходів, які спрямовані на удосконалення організації внутрішнього контролю за фінансовими потоками для підвищення ефективності їх функціонування.

Необхідно виділити такі недоліки, що характеризують сучасний стан та ефективність роботи служб внутрішнього контролю, зокрема фінансового:

- зловживання службовим положенням;
- невиконання або неякісне виконання службових обов'язків;
- неправильна оцінка операцій із постачання, виробництва чи реалізації з точки зору доцільності й раціональності.

Отже, для того, щоб система внутрішнього контролю була ефективною, потрібно, щоб оперативно оброблялась інформація. На будь-якому підприємстві має бути налагоджений зв'язок між тими, хто встановлює планові завдання, й тими, хто їх виконує, щоб не було комунікаційних проблем.

Процес контролю є тим вагомим інструментом, який дає змогу керівництву забезпечити організацію необхідною інформацією про перебіг виконання завдань окремими організаційними ланками та перевірити й скоординувати їх діяльність, тому без постійної перевірки та регулювання процесу господарської діяльності підприємства не можна стверджувати, що його діяльність сприяє досягненню заздалегідь визначеної мети.

Вагомою проблемою реалізації ефективного управлінського процесу є відсутність у діяльності підприємств належної організації внутрішнього контролю.

Не менш вагомою проблемою залишається відсутність чіткого розмежування контрольних функцій бухгалтерської, економічної та контрольно-ревізійної служб, що спростило б управління господарськими процесами, які відбуваються на підприємстві. Саме тому для того, щоби забезпечити посилення контрольних функцій, особливу увагу слід приділяти перевірці економічної ефективності не лише окремих операцій, але й діяльності підприємства загалом.

Отже, серед функцій внутрішнього контролю варто визначити комунікаційну, діагностичну, інформаційну, координаційну, оцінювальну, превентивну та коригувальну (рис. 2).

Підсумовуючи вищезазначене, маємо зауважити, що функції внутрішнього контролю між

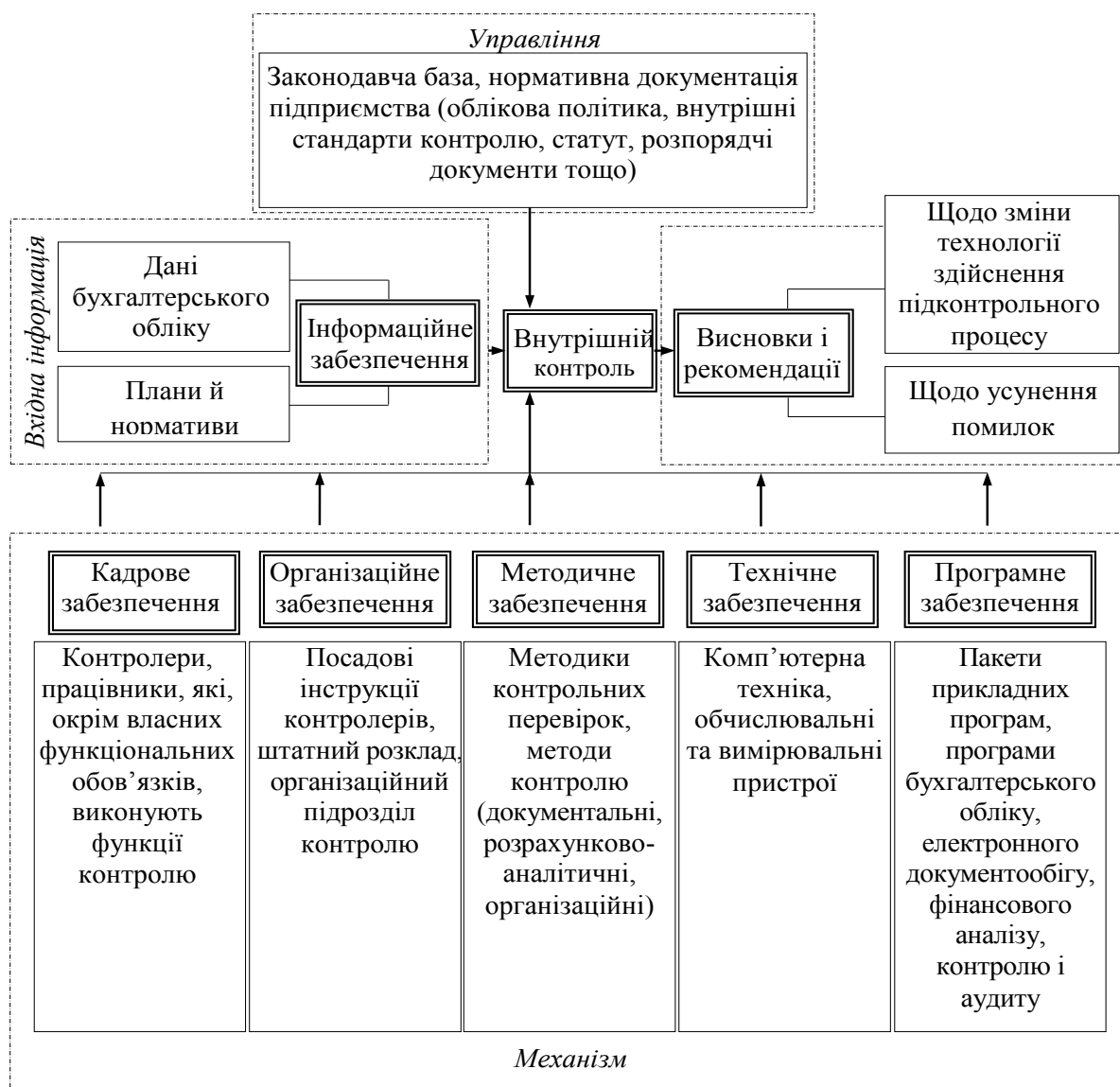

Рис. 1. Організація внутрішнього контролю підприємства

Джерело: розроблено автором

собою мають тісний зв'язок та реалізуються його суб'єктами. Функції внутрішнього контролю створюють прямий та зворотній зв'язок між підрозділами підприємства.

Організація внутрішнього контролю на підприємстві залежить перш за все від правової форми підприємства, видів і масштабів діяльності, здійснюваних ним, складності його організаційної структури, наявності достатніх фінансових ресурсів, доцільності охоплення контролем різних аспектів діяльності, ставлення керівництва підприємства до контролю (рис. 3).

Так, на малих підприємствах, що характеризуються незначним обсягом бізнесу і невеликою кількістю працюючих, обмеженість ресурсів, що є в їх розпорядженні, зумовлює здійснення контролю переважно у формі реалізації бухгалтерським обліком своїх контрольних функцій. Для них

створення контрольних служб, проведення спеціальних контрольних процедур та вжиття заходів вимагатиме додаткових витрат, яких малі підприємства можуть не мати.

Така форма внутрішнього контролю, як діяльність служб внутрішнього контролю, є найскладнішою формою організації контролю на підприємстві, оскільки, як правило, вимагає значних грошових коштів, тому вона застосовується переважно на великих і деяких середніх підприємствах, які володіють складною організаційною структурою, мають численні філіали й дочірні компанії або здійснюють різноманітні види діяльності.

Під час створення системи внутрішнього контролю власник може переслідувати такі цілі:

– здійснення впорядкованої та ефективної діяльності;

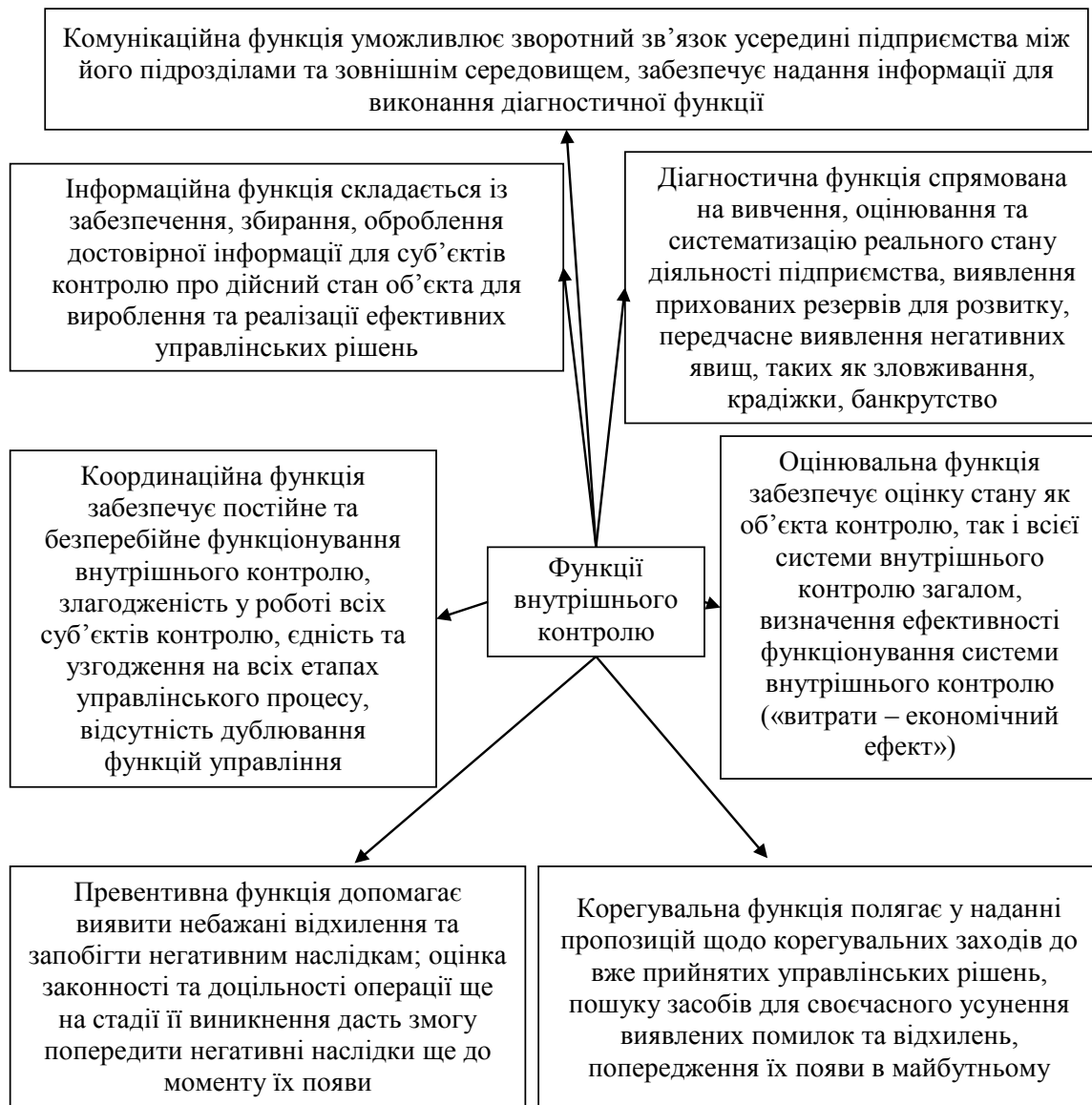

Рис. 2. Функції внутрішнього контролю

Джерело: розроблено автором

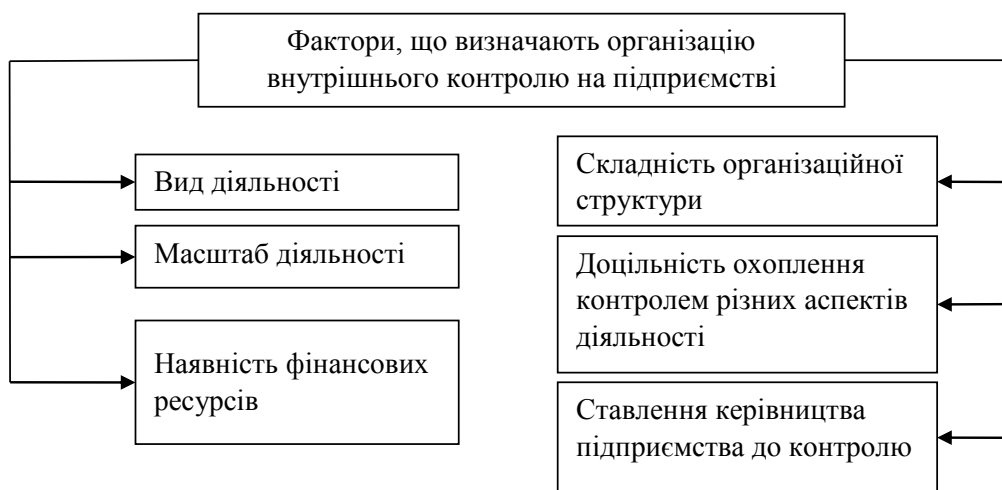

Рис. 3. Фактори, що визначають організацію внутрішнього контролю на підприємстві

Джерело: розроблено автором

- дотримання вибраної політики управління;
- забезпечення збереження майна;
- ведення якісного документування господарських операцій.

Внутрішній контроль наявний на кожному підприємстві, проте його компетентність забезпечується не завжди. Невеликі підприємства найчастіше не мають достатнього штату, матеріальних ресурсів та рівня знань управлінського персоналу для організації необхідної системи внутрішнього контролю. Великі підприємства, навіть володіючи достатньою базою, можуть бути погано керовані, як наслідок, досить великі засоби, витрачені на організацію контролю, не дадуть бажаних результатів.

Має бути організований нагляд за управлінською діяльністю, а також її аналіз. Ці операції виконуються послідовно й регулярно працівниками, які здійснюють контроль за діяльністю інших працівників. Такий вид контролю часто здійснюється на основі «виключень» з перевіркою всіх помилок або за допомогою порівняння фактичних та планових результатів.

Ефективний контроль полягає у своєчасному виявленні проблеми та причин її виникнення, що дає змогу оперативно вжити заходів для їх усунення. Знайти логічне обґрунтування причин виявленої проблеми недостатньо, адже необхідно розробити послідовність дій для досягнення балансу між оцінкою стану та розвитку підприємства. Основне призначення контролю полягає в тому, щоб за його результатами усувались причини ризиків і чинників, які призвели до низької ефективності прийнятих рішень та бізнес-процесів.

Контроль доцільно організовувати з виключенням схеми «від звіту до звіту», тобто з пріоритетом більшого підсумкового результату, що відрізняється від традиційних оцінок отриманих фактів діяльності. Відсутність контролю приводить до непередбачуваних наслідків, оскільки він не лише надає інформацію для аналізу ступеня досягнення поставлених цілей і відхилень від очікуваних результатів, але й виступає обов'язковою умовою переходу на новий етап (цикл) управління.

Сутність контролю розкривається через спектр сучасних уявлень щодо його змістовного наповнення та теоретико-методологічних аспектів, якими є система спостереження й перевірки; самостійна функція управління; форма зворотного інформаційного зв'язку; регуляторна перевірка дотримання нормативно-методологічного регулювання; система, що складається з різних елементів (входу, виходу, взаємозв'язків); сфера діяльності; контрольна функція органів управління; метод, форма, процес управлінської діяльності; комплекс контрольних методик і процедур для забезпечення виконання управлінських рішень; функція економічних інтересів контролюючих суб'єктів.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, метою внутрішнього контролю є своєчасне інформування керівництва про стан підприємства та забезпечення можливості здійснювати контроль за процесами на підприємстві, адже внутрішній контроль відіграє важливу роль на кожному етапі здійснення підприємницької діяльності. Внутрішній контроль визначено як систему безперервних контрольних дій за функціонуванням об'єктів управління, що здійснюються керівництвом підприємства, задля прийняття управлінських рішень або їх коригування для досягнення поставлених цілей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дікань Л.В. Контроль і ревізія : навчальний посібник. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ : Знання, 2007. 327 с.
2. Благой В.В. Роль контролю в системі управління. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва* : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 25–27 квітня 2007 р. Харків, 2007. Ч. 2. С. 153–154.
3. Багнюк І.С. Суть та необхідність фінансово-господарського контролю. *Економічні науки* : збірник наукових праць ЧДТУ. Вип. 21. Черкаси, 2011. С. 51–54.
4. Новікова Х.К. Внутрішній контроль як основна складова управління діяльністю підприємства. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 19. № 2. С. 109–116.
5. Костирко Р.О. Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: методологія та організація : монографія. Луганськ : Укр. СНУ ім. В.І. Даля, 2010. 728 с.
6. Бутинець Т.А. Внутрішній контроль виробничої діяльності підприємства: управлінський підхід. *Економічні науки*. 2008. № 1 (43). С. 28–32.
7. Бутинець Т.А. Особливості організації внутрішньогосподарського контролю в умовах використання комп'ютерних технологій. *Економічні науки*. 2008. № 4 (46). С. 6–21.
8. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, диверсифікація : монографія. Київ : Укр. ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. 429 с.
9. Загородній А.Г. Облік і аудит : термінологічний словник. Львів : Центр Європи, 2002. 671 с.
10. Калюга Є.В. Система внутрішньогосподарського контролю та удосконалення її ефективності на підприємствах. *Вісник податкової служби України*. 2001. № 33. С. 26–31.
11. Пишна О.Б. Внутрішній контроль і аспекти сучасного. Динаміка наукових досліджень. *Наука і освіта* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 1–2 листопада 2004 р. Дніпропетровськ, 2004. Т. 48. С. 5–6.
12. Стельмах В.С. Контроль: інспектування, аудит, банківський нагляд : монографія. Суми : Укр. ВТД «Університетська книга», 2006. 432 с.
13. Каменська Т.О. Внутрішній контроль і аудит в управлінні : практичний посібник. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2015. 375 с.

14. Сирцева С.В. Організація внутрішнього контролю фінансових результатів на підприємстві. *Економічні науки*. 2015. Вип. 12 (1). С. 308–316.

REFERENCES:

1. Dikan L.V. (2007) Kontrol i reviziia [Control and audit]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
2. Blagoy V.V. (2007) Rol kontroliia v systemi upravlinnia [The role of control in the management system]. Proceedings of the II International scientific-practical conference *Problems and prospects of entrepreneurship development*, (Ukraine, Kharkiv, April 25–27), Kharkiv, pp. 153–154.
3. Bagniuik I.S. (2011) Sut ta neobkhdnist finansovo-hospodarskoho kontroliu [The essence and necessity of financial and economic control]. *Economic sciences: collection of scientific works of ChSTU*, Cherkasy, no. 21, pp. 51–54.
4. Novikova H.K. (2015) Vnutrishnii kontrol yak osnovna skladova upravlinnia diialnistiu pidpriemstva [Internal control as the main component of enterprise management]. *Economic analysis*, vol. 19, no. 2, pp. 109–116.
5. Kostyrko R.O. (2010) Kontrol i analiz v systemi upravlinnia ekonomichnym potentsialom hospodariuuchoho subiekta: metodolohiia ta orhanizatsiia [Control and analysis in the management system of economic potential of the business entity: methodology and organization]. Luhansk: Ukr. SNU them. V.I. Dalya. (in Ukrainian)
6. Butynets T.A. (2008) Vnutrishnii kontrol vyrobnychoi diialnosti pidpriemstva: upravlinskyi pidkhid [Internal control of production activities of the enterprise: management approach]. *Economic sciences*, no. 1 (43), pp. 28–32.
7. Butynets T.A. (2008) Osoblyvosti orhanizatsii vnutrishnohospodarskoho kontroliu v umovakh vyko-

rystannia kompiuternykh tekhnolohii [Features of the organization of internal control in terms of computer technology]. *Economic sciences*, no. 4 (46), pp. 6–21.

8. Korinko M.D. (2007) Kontrol ta analiz diialnosti subiektiv hospodariuvannia v umovakh yii dyversyfikatsii: teoriia, metodolohiia, dyversyfikatsiia [Control and analysis of economic entities in terms of its diversification: theory, methodology, diversification]. Kyiv: Ukr. SE “Information-analytical agency”. (in Ukrainian)
9. Zagorodniy A.G. (2002) Oblik i audyt [Accounting and auditing]. Lviv: Center of Europe. (in Ukrainian)
10. Kalyuga E.V. (2001) Systema vnutrishno-hospodarskoho kontroliu ta udoskonalennia yii efektyvnosti na pidpriemstvakh [System of internal control and improvement of its efficiency at enterprises]. *Bulletin of the Tax Service of Ukraine*, no. 33, pp. 26–31.
11. Magnificent O.B. (2004) Vnutrishnii kontrol i aspekty suchasnoho. Dynamika naukovykh doslidzhen [Internal control and aspects of modern. Dynamics of scientific research]. *Proceedings of the Science and education VII International scientific-practical conference*. (Ukraine, Dnipropetrovsk, November 1–2, 2004), Dnipropetrovsk, vol. 48, pp. 5–6.
12. Stelmakh V.S. (2006) Kontrol: inspektuvannia, audyt, bankivskyi nahliad [Control: inspection, audit, banking supervision]. Sumy: Ukr. VTD “University Book”. (in Ukrainian)
13. Kamenskaya T.O. (2015) Vnutrishnii kontrol i audyt v upravlinni [Internal control and audit in management: a practical guide]. Kyiv SE “Information and Analytical Agency”. (in Ukrainian)
14. Syrtseva S.V. (2015) Orhanizatsiia vnutrishnoho kontroliu finansovykh rezultativ na pidpriemstvi [Organization of internal control of financial results at the enterprise]. *Economic sciences*, no. 12 (1), pp. 308–316.